

Paul Strathern

90 dakikada

NIETZSCHE

2ask1

Friedrich Nietzsche Yaşamı ve Öğretisi

Nietzsche'yle beraber felsefe tehlikeli bir boyut kazanıyor. Gerçi daha önce de tehlikeli olmuştu, ama başka nedenlerden dolayı. Nietzsche'den önceki yüzyıllarda felsefe, filozoflar için tehlikeliydi, oysa Nietzsche'yle beraber herkes için tehlikeli olmaya başladı.

Kendisini sonunda zihinsel bir bulanıklığın içine düştü. Geç dönem yazılarındaki söylemleri bunun habercisiydi zaten. Ne var ki tehlikeli fikirleri hastalığının başlangıcından çok önce ortaya çıktı.

Nietzsche'nin fikirleri zihinsel bozukluklarıyla bağıntılı değil. Onlar, 20. Yüzyılın ilk yarısında Avrupa için korkunç sonuçlar doğuran ve iflah olmaz belirtileri günümüzde Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da yeniden görülen kolektif bir cinnetin öncüleri oldu.

Aslında Nietzsche'nin felsefesi, felsefe olarak adlandırılması pek de haketmiyor. – ister üstinsandan, ister sonsuz geri dönüşten (yaşamımızı mutlak sonsuza dek tekrar ve tekrar yaşayacağımıza dair düşünce) veya (anlamını Goethe, Napolyon veya kendisi gibi “büyük adamları” yaratmakta bulan) uygarlığın salt anlamından söz etsin. Her şeyi “Güç İstemi” ile açıklamak ya çok basittir ya da anlamsız. Freud'un psikoanalitik açıdan mesafeli ve hatta Schopenhauer'in dipsiz kötümserlikleri bile bizleri daha fazla ikna etmektedir. Bir değeri olan her komplo kuramında olduğu gibi, Nietzsche'nin “Güç İstemi”ne dair doktrini de paranoyak eğilimler taşıyor. Kendi felsefesinin aksine, Nietzsche felsefe yapmaya başlayınca iş ilginçleşmeye başlıyor. O zaman Nietzsche ustalık, ikna yeteneği ve keskin zekâ bakımından kendisinden önceki ve sonraki tüm filozoflarla yarışabilir.

Eserlerini okuduğunuzda, bizlerde felsefenin gerçekten de önemli bir şey olduğu izlenimi uyanıyor.

Tehlikeli olmasının nedenlerinden biri de bu işte. “Güç İstemi”ni salt analitik bir araç olarak kullandığı sürece, bununla, kendisinde varlığını ancak az sayıda kişinin tahmin ettiği insani motivasyon öğelerinin izini bulabilmekteydi. Bu motiflerden doğan değerlerin maskelerini düşürdü, onların tarihsel gelişimlerini araştırdı ve bu sayede uygarlığımızın ve kültürümüzün temel taşlarını aydınlattı.

Nietzsche, kendisi yazmışçasına yaygınlaştırılan saçmalıklardan az da olsa sorumlu olmasına

rağmen, bunların, gerçekte yazdığı şeylerin saptırılmış halleri olduğunu ne kadar tekrarlasak azdır.

Gerçekte Nietzsche, faşizmin kendi zamanındaki öncülerini hor görürdü; antisemitizm ise onu tiksindirirdi. Ari Alman ırkından oluşan bir ulusun mümkün olabileceğine ve hatta bu ulusun efendi ırk olmak için seçilmişlerden olduğu düşüncesini Nietzsche çok komik bulurdu herhalde. Eğer otuzlu yıllarda henüz hayatta (ve akıl sağlığı yerinde) olsaydı -ki bu durumda sekseninde olurdu- kendisini onun halefleri olarak gören bazı diğer Alman filozofların tersine, o dönemdeki trajikomik olaylar karşısında emin ki sessiz kalmazdı.

Friedrich Wilhelm Nietzsche 15 Ekim 1844'te Sachsen'in Prusya hakimiyeti altında bulunan bölümündeki Lützen'e bağlı Röcken'de doğdu. Ailesi dindar ve lüteriyan bir küçük esnaf ailesiydi.

Soyunda başka bir çok meslekten de olmak üzere şapkacılar ve mezbahacılar da vardı. Ancak büyük babası ve babası devlete sadık ve pietist1 rahipler olmuşlardı. Nietzsche'nin babası, Prusya kralı IV.Friedrich Wilhelm'in sadık bir hizmetkârıydı. Bu nedenle, ilk oğlu kralın yaş gününde dünyaya gözlerini açtığında, başka bir isimle vaftiz edilme şansı hemen hemen hiç yoktu.

Bahsi geçen bu üç adamın hepsinin de aklını yitirmiş olması tamamen anlamsız bir rastlantıdan başka bir şey değildir. İlk önce babası Friedrich Ludwig öldü. –yıl 1849. Otopsi sonucunda “beyin yumuşaması” teşhis edildi. Sözüm ona beyninin bir çeyreği “yumuşamış” idi. Tıpta bu tür teşhisler artık geçerli olmamakla beraber, Nietzsche'nin saygıdeğer biyografıları, Nietzsche'nin deliliğini babasından almadığından eminler.

Nietzsche'nin çocukluğu Naumburg'ta, “iffetli kadınlarla” dolu bir evde geçti. Bunlar annesi, kız kardeşi, anneannesi ve evde kalmış biraz deli iki teyzesiydi. Belli ki kadınlarla çok erken yaşta yaşadığı bu deneyimler Nietzsche'in hayatında izler bıraktı, çünkü biyografisi teyzelerinin yaşantısını yansıtan karakteristik izler tekrarladı durdu. 13 yaşındayken o dönemim her üst düzey yatılı okuluyla yarışabilecek denli iyi ve tanınmış bir eyalet okulu olan Pforta'ya başlar. Öğrenciler bu okulda salt yaramazlıklar yapmanın dışında gerçekten de bir şeyler öğreniyordu. Büyük oranda dindar ve şımartılmış terbiyesinin bir ürünü olan Nietzsche okulda “küçük Protestan papazı” diye çağrılıyordu ve kendisi derslerinin en başarılı öğrencisiydi. Gelişmekte olan dahiliği günün birinde kendi aklını kullanmasına yol açtı. On sekiz yaşına geldiğinde inancından şüphe etmeye başlar.

Nietzsche'nin keskin zekâsı, içinde yaşadığı dünyanın çelişkilerini görmezlikten gelmesine engeldi. Muhtemelen, başkalarıyla fikirlerini paylaşmıyordu; bu durum, daha sonraları da kesinlik kazanacağı gibi, kendisi için tipik bir davranıştı. Nietzsche kendi yolundan gitti ve yaşayan (veya ölü) hemen hemen hiçbir tinin kendisini etkilemesine izin vermedi.

Nietzsche on dokuz yaşına geldiğinde, papaz olabilmek için Bonn Üniversitesinde ilâhiyat ve

klasik filoloji öğrenimine başlar. Zaten hayat akışı çok önceden “iffetli kadınlar” tarafından plânlanmıştı. Ancak Nietzsche daha şimdiden huzursuzdu: Bilinçsiz bir isyan dürtüsü kişiliğine etki etmeye ve onu değiştirmeye başlar. Bonn’a geldikten kısa bir süre sonra o münzevi okul delikanlısı neşeli ve taşkın ruhlu bir üniversite öğrencisinin en iyi örneklerinden birine dönüşür. Herkesin giremediği özel öğrenci birliklerine girer, arkadaşlarıyla içki içmeye başlar ve öğrenciler arasında yapılan eskrim düellolarına katılır. Kaçınılmaz olarak bir düelloda yara alır ve ritüel gereği düelloya hemen son verilir. Burnunun üstündeki küçük dikiş izi o günlerden kalmaz. Ne yazık ki bu yara izi daha sonraları gözlüğünün altında gizlendi. Ama bu sadece küçük bir ara piyesti.

Nietzsche aynı dönemde şu sonuca vardı: “Tanrı öldü.” Tatilde eve döndüğünde dini ayinleri katılmayı reddederek, bundan böyle asla bir kiliseye adımını atmayacağını açıklar. Bir sonraki yıl üniversitesini değiştirerek Leipzig’e yerleşir ve ilâhiyat eğitimine son vererek klasik filoloji üzerinde yoğunlaşır. Nietzsche Leipzig’e Ekim 1865’de varır. O ay yirmi bir yaşına basar ve hayatı üzerine daha sonra etki edecek iki olay yaşar. Önce, ziyaret ettiği bir genelevde, daha sonraları zihinsel bulanıklığına neden olacak frengi mikrobunu kapar. Görünüşe göre – böyle şeyleri hissetmek mümkünse eğer – Nietzsche birkaç genelev ziyaretinden sonra kendisine frenginin bulaştığını fark etti.

Göründüğü hekim kendisinden gerçeği gizler. (O dönemlerde bu adettendi, çünkü bu hastalık henüz tedavi edilebilir değildi – aynı ikiyüzlülükle günümüzde kanser hastalığına kılıflar uydurulmaktadır.) Bu olayın sonucunda Nietzsche’nin kadınlarla olan cinsel ilişkilerine bir son verdiği sanılmaktadır.

Ancak felsefi yazılarında kadınlarla ilgili birçok yüz kızartıcı ve de faydalı kayıta yer alır. “Kadınlara mı gidiyorsun ? Öyleyse kırbacımı unutma.” (Belki de Leipzig’te çok özel türden bir genelevi ziyaret ediyor ve erkeklerin de oraya giderken yanlarına kırbaç almalarının adil olacağını düşünüyordu.) Hayatını değiştiren ikinci olay, bir sahaf dükkânına dalışıydı. Nietzsche burada Schopenhauer’in “İstem ve Tasarım olarak Dünya” adlı eserine rastlar. Schopenhauer’in kıssadan hisse çıkararak üslûbu ve bulaşıcı karamsarlığı onu çok derinden etkiler: “Burada her satır vazgeçiş, yadsıma ve kabulleniş ılgılıydı; burada, dünyayı, yani yaşamı ve insan doğasını ürkünç bir muhteşemlikle gördüğüm bir aynaya baktım.. Burada hastalık ve şifayı, sürgünü ve sığınağı, cehennemi ve cenneti gördüm.”

Şaşılması derecede kâhince olan bu duyumsamalar Nietzsche’yi Schopenhauer felsefesinin bir hayranı yaptı. Nietzsche’nin inanabileceği hiçbir şeyi kalmamıştı. Schopenhauer’in karamsarlığına (pesimizmine) ihtiyaç duyuyordu ve kendi doğasına tamamen uymasa da, onun dürüstlüğünü ve gücünü keşfetmişti. Pozitif düşünceleri bundan karamsarlığı ancak güçlü olduklarında yenebilirlerdi. İleriye doğru giden yol Schopenhauer’den geçiyordu. Ancak Nietzsche’nin düşüncelerinde en belirleyici olan şey, Schopenhauer’in istemin temel rolü ile ilgili tasarımıydı. Bundan yola çıkan Nietzsche, sonunda Güç İstemini geliştirdi.

1867'de Nietzsche bir yıllığına Prusya ordusuna çağrılır. Belli ki askeri yetkililer onun aşırı büyük boyutlu askeri bıyığından etkilendi, çünkü Nietzsche kendisini süvari topçu alayında bulur. Bu bir hataydı.

Nietzsche'nin kararlılığı büyüktü, ancak yapı itibarıyla acıma duygusu uyandırabilecek denli yumuşak huyluydu. Ağır bir kaza geçirdikten sonra Prusyalıların geleneklerine uygun bir tavır sergileyerek, hiçbir şey olmamışçasına atını sürmeye devam eder. Ama asker Nietzsche kışlaya geri döndüğünde bir aylığına hastaneye yatırılır. Daha sonra gayet ve iyi niyetini ödüllendirmek için çavuş rütbesine terfi ettirilerek evine gönderilir.

Bu arada tekrar Leipzig'te üniversiteye devam eden Nietzsche, son kırk yılda yetiştirdiği en iyi öğrencisinin Nietzsche olduğunu düşünen profesörünün takdirini kazanır. Ne var ki her geçen gün filolojiden ve hayatın gerçek ve acil cevap bekleyen sorunlarına karşı sergiledikleri kayıtsızlıktan dolayı filologlardan soğumaya başlar. Nietzsche'ye göre filoloji, "bir budala veya salak tarafından döllendirilen felsefe tanrıçasının bir hilkat garibesi" idi. Ne yapması gerektiğini bilemiyordu.

Kararsızlık ve çaresizlik içersinde bunalarak, kimya öğrenimi almayı ve "ilâhi kankan" dansını ve "sarı yavşan otu zehrini" denemek için bir yıllığına Paris'e yerleşmeyi bile düşünür. Tam bu arada, gizlilik içersinde Leipzig'te bulunan besteci Richard Wagner ile tanışma şansını elde eder. (Wagner yirmi yıl önce devrimci tahrikleri yüzünden sürgün edilmiş ve aşırı uçlarda seyreden siyasi görüşleri solda sağa kaymış olsa da, yetkililer sürgün kararını iptal etmişti.) Wagner, Nietzsche'nin babasıyla aynı yaşta idi ve bizlere aktarılan kaynaklara göre ona şaşılmalı derecede benziyor olmalıydı. Nietzsche, bilinçsizce de olsa çaresizlikle bir baba figürü arıyordu. Şimdiye dek hiçbir meşhur sanatçıyı şahsen tanımamıştı. Aynı zamanda, tasarımları kendi tasarımlarına bu denli uyan hiç kimseyi de tanımamıştı daha önce. Wagner'le paylaştığı kısa bir süre içersinde Nietzsche onun Schonpenhauer'e olan derin sevgisini keşfeder. Wagner parlak bir filozof olan bu genç adamın kendisine duyduğu hayranlıktan etkilenir ve ortaya tüm hünerlerini döker. Bunun yarattığı etki zaman geçmeksizin tepkisini aldı ve Nietzsche'nin duyduğu hayranlık gittikçe derinleşti. Nietzsche en az operaları kadar ilginç ve sıra dışı olan bu büyük besteciden çok etkilendi.

Nietzsche iki ay sonra İsviçre'deki Basel Üniversitesinden klasik filoloji kürsüsünde profesör olmak üzere davet aldı. Henüz yirmi dört yaşındaydı ve doktorası bile yoktu. Filolojiye karşı geliştirdiği olumsuz düşüncelerine rağmen bu öneri kendisi için geri çevrilebilecek cinsten değildi.

Nisan 1869'da Nietzsche Basel'de ki görevine başladı ve filoloji dersleri yanında felsefe dersleri de verdi. Yapmak istediği şey, her iki disiplini, yani estetiği ve klasik çağ öğrenimini birbirleriyle bağıntılı hale getirmek ve bundan hareketle, uygarlığımızın zayıf noktalarını irdeleyebileceği bir alet geliştirmekti – daha mütevazı bir şey değil.

Kısa bir süre içerisinde üniversitenin yeni yıldızı oldu. Rönesans'ı tarihsel bir dönem olarak niteleyen ilk kişi olan büyük kültür tarihçisi Jacob Burchardt ile tanıştı. O, Basel'de ki profesörler arasında Nietzsche ile aynı tinsel seviyeye sahip olan tek kişiydi. Burchardt büyük bir olasılıkla, Nietzsche'nin hayatı boyunca saygı duyduğu tek kişiydi aynı zamanda. Eğer o dönemde, soğuk bir patrisyen olmasaydı, Nietzsche'nin hayatında pekala bir istikrar faktörü olabilirdi.

Ama zaten baba rolü etkisi, Nietzsche'yi istikrara kavuşturmanın ötesinde her şeyi yapan başka bir adam tarafından üstlenilmişti.

Basel kenti, Wagner'in, Liszts'in kız kardeşi, Cosima ile birlikte yaşadığı, Lutzern'e bağlı Tribschen'e sadece yüz kilometrelik bir uzaklıktadır. (Cosima o sıralarda henüz, Wagner ve Liszts'in ortak arkadaşı olan von Bülow adında bir orkestra şefi ile evliydi.) Kısa bir süre sonra Nietzsche düzenli olarak her hafta sonunu Vierwaldstätter gölünün kıyısındaki lüks villada geçirmeye başladı. Ne var ki Wagner'in hayatı sadece müzikal, duygusal ve politik açılardan bir operaya benzemekle kalmıyordu. Wagner hayatının, tüm fantezilerini sonuna kadar yaşamak üzere kendisine sunulduğunu düşünüyordu. Tribschen'deki yaşamı bir operanın sahneye konuluşuydu adeta ve başrolü kimin oynayacağı konusunda kimsenin bir kuşkusu yoktu. "Flaman tarzındaki" giysileriyle ("Uçan Hollandalı" ve Ruben'in maskeli bir baloya giderken giydiği kostümlerden harmanlanmış bir kıyafetti) Wagner paçaları dizlerinde biten siyah saten bir pantolonu, geniş şapkası ve rüküş bir şekilde bağlanmış ipek şalı ile tepelerini rokoko meleklerin süslediği pembe saten kaplı duvarlar boyunca yürüyerek, büstler, her zaman aynı motifli büyük boy yağlıboya tablolar ve kendi operalarının temsillerinden kalan gümüş kaseler arasında şiirlerini okurdu. Havada dolanan tütsülere sadece maestronun müziğinin eşlik etmesine izin veriyordu. Cosima ise hayat arkadaşının teatral uğraşlarında ancak hizmetçi kız rolünü oynayabiliyor ve bahçede gezinen ev hayvanlarının, ki bunlar parfümlenmiş kuzular, fiyonklarla süslenmiş kurt köpekler ve süs tavukları idi, çalınmamasına dikkat ediyordu.

Nietzsche'nin nasıl olup ta bunların etkisi altında kalabildiğini anlamakta zorlanıyoruz. (Wagner'in bu özel zevkleri sürekli beş parasız kalmasına ve bir takım zenginler tarafından yardım almasına neden oluyordu. Bu zenginlerden biri de, devletin kasasından Wagner'e büyük meblağlar aktaran Bavyera Kralı II. Ludwig'ti.) Wagner'in ikna yeteneğine denli büyük ve cazibesinin de ne denli karşı konulmaz olmuş olabileceği ancak onun müziğine kulak verildiğinde anlaşılabilir. Belli ki bestecinin kendisi de en az besteleri kadar büyüleyiciydi. Toy Nietzsche çok kısa bir süre içerisinde bu baş döndürücü atmosferin ve boğucu salonların içerisinde sürükleyici motifler gibi gezinen bilinçsiz fantezilerin etkisine girdi.

Temmuz 1870'de Almanya ve Fransa arasında savaş patlak verdi. Prusya için bu, Napolyon'un kazandığı zaferlerin intikamını almak, Fransa'yı mağlup etmek ve Almanya'nın Avrupa'daki

egemenliğini sağlamlaştırmak için bulunmaz bir fırsattı. Nietzsche vatanperverlik coşkusuyla gönüllü hasta bakıcısı olmak için başvurur. Cephe yolunda karşısına Frankfurt'ta tam teçhizatlı bir süvari birliği çıkar. İşte o anda gözlerindeki perde kalkar ve Nietzsche ilk kez, en güçlü ve yüksek yaşama isteminin hayatta kalmak için mücadele etmekte değil, tersine güç, savaş ve egemenlik isteminde yattığı duygusuna kapılır. İşte bu, Nietzsche'nin Güç İstemi Kuramı'nın doğuşudur ve ileride kendisini bu düşünceden bir hayli uzaklaştıracak ve bu düşünceden bir hayli uzaklaştıracak ve bu istemi kişisel öğelerden çok toplumsal öğelerinde görececek olsa da, bu düşüncenin militarist kaynağını hiçbir zaman tam anlamıyla inkar edemedi.

Bismarc ve Moltke Fransızları hezimete uğratarken, Nietzsche savaştaki her şeyin şanslı şöhretli olmadığını anlar. Wörth'deki savaş alanı "sayısız üzüncü verici kalıntılarla doluydu" ve çürümekte olan cesetlerin ağır kokusuyla kaplıydı. Daha sonraları Nietzsche altı yaralı askerle beraber bir sıhhiye trenine bindirilir (vagonların bazıları büyükbaş hayvan taşıyan vagonlardan oluşuyordu) ve iki gün sürecek bir yolculuğa gönderilir. Kolları bacakları kurşun yaralarıyla bezeli ve etleri çürümeye başlayan askerler arasında kalan Nietzsche onlara elinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışır. Ancak tren Karlsruhe'ye vardığında kendisi de hasta bir adam olmuştu. Dizanteri ve difteri teşhisleriyle hastaneye sevk edildi.

Başından geçen bu sarsıcı olaylara rağmen Nietzsche iki ay sonra Basel'deki görevine ve derslerine döner. Filoloji ve felsefe dersleriyle kendisini yoran bir yükün altına tekrar giren Nietzsche, bunun yanında bir de "Tragedya'nın Doğuşu"nu yazmaya başlar. Yunan kültürünün bu parlak ve alabildiğine özgün analizinde berrak, Apolloncu (ölçülü ve düzenli), klâsik kanaatkârlığın karşısına karanlık, içgüdüsel ve Diyonisoscu (coşkulu tutku) güçleri diker. Nietzsche'ye göre Yunan Tragedyası bu iki unsurun kaynaşmasından ortaya çıkmış ve sonunda Sokrates'in sığ rasyonalizmi tarafından yok edilmiştir.

İlk kez birisini Yunan kültürünün karanlık yanlarına üstüne basa basa değiniyordu. Öte yandan, Nietzsche'nin, bu karanlık yanların temel bir öneme sahip oldukları şeklindeki iddiası daha da tartışılmalıydı. Diyonisoscu boyutu daha sonraları Nietzsche Felsefesi'nin esasını oluşturacaktı.

Nietzsche bundan böyle Schopenhauer'in "istemin Budist'çe yadsınması" fikrine bağlı kalamazdı.

Uygarlığın zayıflamasına neden olduğunu düşündüğü Hıristiyanlığ'a karşı diyonisostik olanı öne sürdü. Hıristiyan hayırperverliğine, duyguların ve arzuların bastırılmasına karşı saldırıya geçti ve yerine, duygularımızın oluşumuna daha uygun düştüğüne inandığı daha güçlü bir ahlakı savundu.

Nietzsche'ye göre tanrı ölmüş ve Hıristiyanlık süreci sona ermişti. Yirminci yüzyılın en kötü dönemleri Nietzsche'yi doğruladı, en iyi dönemleriyse, olumlu "Hıristiyan" inançlarının çoğunlukla tanrı inancına bağlı olmadığını göstererek onu tekrar yalanladı. Bugün o ilk-içgüdüye daha fazla sahip

olup olmadığımız sorusu ise tartışmalıdır.

Sanatçı olarak Wagner en üst basamakta durmaya hak kazanıyordu belki, ama bu türden yüksek felsefi seviyeler onu aşıyordu. Zamanla Nietzsche Wagner'in entelektüel maskesini çözmüştü.

Wagner, olağanüstü büyüklüğe ve sezgi gücüne sahip değişken bir egoydu, ama Schopenhauer'e olan sevgi ve hayranlığı bile gelip geçici ve sanatsal hayal gücüne malzeme oluşturan bir şeydi. O zamana dek Nietzsche, Wagner'in hayatındaki bazı çirkinliklerini; örneğin antisemitizmini, ölçüyü kaçıran kibrini ve onun diğer insanlardaki yeteneği ve ihtiyaçları takdir ve kabul eme yoksunluğa görmezlikten gelmeye hazırdı. Ama her şeyin bir sınırı vardı. Wagner, Bavyera kralı II. Ludwig'in salt Wagner'in kendi operalarını sahneye koyacağı bir tiyatro yaptırdığı Bayreuth kentine taşınmıştı. (Bu proje Bavyera devletinin iflasını ve Ludwig'in tahttan düşürülüş sürecini hızlandırdı.) 1876'da Nietzsche "Nibelungen Halkası"nın prömiyerine katılmak üzere Bayreuth'e gelir, ancak, muhtemelen psikosomatik nedenlerle hastalanır.

Wagner'in megalomanlığı ve doruğa tırmandırdığı çöküşü Nietzsche için artık dayanılmaz bir seviyeye ulaşmıştı. Kendisini Wagner'den kurtarmalıydı.

İki yıl sonra Nietzsche "insanca, Pek İnsanca" adı altında özdeyişlerini yayınladı. Bu özdeyişler Wagner'le arasındaki kopuşu kesinleştirmişti. Nietzsche'nin Fransız sanatını övüşü, psikolojik irdelemelerdeki keskin zekâsı, romantik hırsın maskesini düşürüşü ve olayların ardındaki gerçekleri kavrama konusundaki eşsiz yeteneği Wagner'i aşıyordu. Nietzsche eserinde geleceğin "güzel yeni dünyasını" hazırlıyordu: Bu dünyada transandantal bir tanrı veya şeytan, mutlak değerler veya tanrısal cezalar yoktu artık. Nietzsche Hıristiyanlığ'ın bilinçsiz motiflerine, güç istemini hadım etmeyi amaçladığını düşündüğü "köle ahlakına" karşı saldırıya geçti. Bu arada Wagner Schopenhauer'e olan bağlılığın sonu ve Hıristiyan cemiyetine dönüşü anlamına anlamına gelen son eseri olan "Parsifal" üzerinde çalışıyordu. Yolları ebediyen ayrılmıştı. Yaygın bir söylentiye göre Nietzsche hayatı boyunca sadece tek bir insanı bütünüyle tanımış ve tanıdığı bu adam onu, çağının en büyük psikologu olmasını sağlayan, yeterli derecede malzeme ile beslemiştir. İşte bu adam Wagner'di.

1879'da Nietzsche sağlık nedenleriyle Basel'deki görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Zaten birkaç yıldır hastalık hastasıydı, ama şimdi gerçekten de hasta bir adam olmuştu. Üniversite kendisine küçük bir maaş bağladı ve doktor ona daha yumuşak iklimli yerlerde yaşamayı tavsiye etti.

Takip eden yıllarda Nietzsche İtalya'yı, Fransa'nın güneyini ve İsviçre'yi gezdi. Hastalığını dindirecek bir iklim aradı durdu. Neydi şikayetleri? Öyle görünüyor ki, bir insanın geçirebileceği tüm hastalıklardan şikayetçiydi. Gözleri yarı kör denebilecek oranda kötü görüyordu. (Doktoru ona bundan böyle kitap okumamasını tavsiye etti, ama aynı şekilde bundan böyle nefes almamasını da isteyebilirdi ondan.) Şiddetli ve felç edici bir baş ağrıları çekiyordu. Bu ağrılar onu zaman zaman

günlerce yatağa bağlıyordu. Çoğu zaman da sayısız küçük şikayetlerden muzdaripti. İksirlerden, ilaçlardan, haplardan, kolonyalardan ve özütlerden oluşan koleksiyonu, hastalık hastası diğer felsefecilere kıyasla eşsizdi.

Buna rağmen Üstinsan tasarımı geliştiren kişi o oldu. Bu dengeleyici öge bizlere Üstinsan fikrinin Nietzsche'nin diğer ve daha kabul edilebilir düşünceleri arasındaki önemli yerini unutturmamalıdır. Bu öge belki de, bu bilgesizlik incisini ortaya çıkaran kabuğun içindeki bir kum tanesiydi.

Üstinsan, uzun ve “dithyrambosca2” bir şiir olan “Böyle Buyurdu Zerdüş”te ortaya çıkar. Bu şiir neredeyse dayanılmaz bir süslülük ve ciddiyet içindedir ve bu mutlak ciddiyet yazarının tüm “ironik olma” çabalarına ve kuşun “hafifliğine” rağmen kitabı cazip tutuyor.

Tıpkı Dostoyevski veya Hesse gibi “Zerdüş”ü de ancak yirmi yaşın altındaysanız okuyabilirsiniz. Buna rağmen bu eserin anlattıkları “hayatı değiştiriyor”. Üstelik her zaman kötü yönde de değil. Eserdeki aptallıklar hemen göze çarpıyor, ama geriye kalan kısımlar okuyucuyu mevcut tasarımlar hakkında derin düşüncelere teşvik ediyor. İçindeki felsefenin ise dikkate değer bir konumu yok.

Yumuşak bir kış iklimine sahip olan kaplıca ve ılıcalara yaptığı sürekli seyahatleri sırasında Nietzsche, arkadaşı Paul Ree aracılığıyla yirmi bir yaşındaki Rus kızı Lou Salomé ile tanışır. Ree ve Nietzsche onunla (beraberce, bazen de onunla tek başına) yürüyüşlere çıkar ve kafasına felsefi inançlarıyla doldurmaya çalışırlardı. (Nietzsche “Zerdüş”ü hiçbir zaman sahip olmayacağını söylediği oğlu olarak tanıtır. – bu genç Zerdüş açısından talihli bir karardı, üstelik sadece böyle bir isimle okulda alay konusu olma ihtimali yüksek olduğu için değil.) Lou, Ree ve Nietzsche bir zaman sonra, günümüzde düşünülmesi pek mümkün olmayan üçlü bir ilişki içine girerler. Günümüzde düşünülmesi zor, çünkü cinsel açıdan bu denli saf olabilecek kimseler kalmadı. Önceleri üçü de kendilerini felsefeye adanmış ve bir ménage á trois işletmek isterler. Ardından Ree ve Nietzsche (birbirlerinden habersiz) Lou'ya aşık olduklarını fark eder ve evlenme teklifinde bulunmaya karar verirler. Ne yazık ki Nietzsche gülünce bir hatada bulunarak, Ree'ye onun adına Lou ile konuşması ricasında bulunur.

(Yine de bu durum Nietzsche'nin, çağının en büyük psikologu olarak anılma hakkı ile tezat oluşturmuyor. Bunu, bir psikologun aşk hayatını yakından takip etmiş olan herkes teyit edebilir.) Luzern'de bir fotoğraf atölyesinde çekilen bir resim, bu üç insandan hangisinin mevcut durumuna hakim olduğunu gösteren en açık kanıttır: İki duygusal olarak bâkir adam (38 ve 33 yaşlarında) bir arabasına bağlıdırlar; arabanın içindeyse yirmi bir yaşında olan gerçek bakire oturur ve kırbacını sallıyor. Sonunda üçü de bu trajikomik aşk ilişkisinin artık ayakta tutulamayacağını anlarlar ve ayrılırlar. Nietzsche öylesine deliye döner ki, şu satırları kaleme alır: “Bu akşam delirinceye dek

morfin çekeceğim.”

Ancak ardından Lou'nun düşer çocuğu “Zerdüşt”ün annesi veya kız kardeşi olmaya laik bir insan olmadığına karar verir. (Lou Andreas Salomé zamanının en dikkate değer kadınlarından biri oldu. En sevdiği kocası olan bir Alman profesörünün soyadını aldıktan sonra iki önemli adam daha üzerinde etki bıraktı: Şair Rainer Maria Rilke ile ilişkisi ve yaşlanmakta olan Sigmund Freud ile sıkı bir dostluğu vardı.)

Nietzsche kışlarını çoğunlukla Nis, Turin, Roma veya Menton'da ve yazlarını da “dünyanın 1500 metre üstünde ve dahası, diğer tüm insanların yükseğinde”, İsviçre'nin Engadin yöresinde, bir köy olan Sils Maria'da geçiyordu. Günümüzde Sils Maria güzel küçük bir ılıca merkezidir (St. Moritz'den sadece 10 kilometre uzakta.) Ancak Nietzsche'nin oturduğu ve genelde ecza dolabını kurduğu odayı gezmek hâlâ mümkün. Burada dağlar hemen gölün ardından dükkânlarla İtalya ile sınırı oluşturan Berina dağının 4000 metredeki karlı zirvelerine yükselir. Evin arkasından sessiz ve sakın patikalardan yamaçlara tırmanılabilir. Nietzsche felsefe yaparken bu patikaları kullanır ve ara sıra da, düşüncelerini küçük not defterine kaydetmek için ıssız bir kayanın yanından köpürerek akıp giden derenin kenarında dururdu. Eserlerinin üslûbunda bu yörenin atmosferinden, yani heybetli manzaralarından, sessiz zirvelerinden ve yalnızlık duygusundan bir parça görmek mümkündür.

Nietzsche'nin, düşüncelerinin büyük bir bölümünü geliştirdiği bu yöreler gezilip görülürse, onun bazı hataları ve erdemleri daha kolay açıklanabilir olur.

Nietzsche genelde çok yalnız yaşar, ucuz odalar kiralar, ara vermeden çalışır, ucuz lokantalarda yemek yer ve o dayanılmaz baş ağrılarını ve diğer şikayetlerini elinden geldiği kadar dindirmeye çalışırdı. Yer yıl şaşılacak derecede kaliteli bir kitap yazıyordu. “Sabah Alacası”, “Şen Bilim” ve “İyinin ve Kötünün Ötesinde” gibi eserler, Batı uygarlığı ve onun değerleri, psikolojisi ve tutkuları ile hesaplaştığı harikulade eleştirel kitaplardır. Üslûbu berrak ve anlaşılır, delilikleri ise makul sınırlar dahilindedir. Buna sistematik felsefe yapmak denebilir. Hume, Nietzsche'den yaklaşık yüz yıl önce arı felsefi yıkım çalışmalarını sonuçlandırdıysa da, Nietzsche'den önce hiç kimse onun kadar iyi bir yıkım çalışmasında bulunmadı. (Ne var ki böyle bir çalışma tekrar gerekli olmuştu, çünkü idealist Alman sistemlerinde metafizik ölümlerin arasından tekrar dirilmişti.)

Nietzsche'nin felsefe yapma sanatı konusundaki üstün yeteneğinden bazı başka örneklere bir göz atalım. Nietzsche hakikate ve hakikatin anlamına dair tasarımlarımızı (gerçek anlamda “hakiki” bir argüman kullanarak) dağıtıyor. Bu çaba sonucunda ortaya, özellikle de bizlerin bilim adına kendimize ve gezegenimize yaptığımız ve yapmaya devam ettiğimiz şeylere bakacak olursak, oldukça çağdaş olan bazı ilginç bilgiler çıkıyor. Düşüncelerinin içerikleri günümüzde, o dönemde olduğundan daha az yok edici değiller.

Seksenli yıllarda Nietzsche çalışmalarını büyük bir yalnızlık içerisinde tanınmayan ve okunmayan bir yazar olarak sürdürür. Aşırı yalnızlığı ve kabul görmüyor oluşu kendisi için gitgide daha dayanılmaz bir hâl aldığı için, kendisinden beklentileri arttırdı. 1888’de Danimarkalı Musevi eğitimci Georg Brandes, Kopenhagen Üniversitesinde Nietzsche’nin felsefesi ile ilgili ilk derslerini vermeye başlar. Ne yazık ki, bu biraz gecikmiş bir girişimdi. Gerçi o yıllarda Nietzsche dört kitap yazdı, ama ilk kopukluk belirtileri de ortaya çıktı. Büyük bir düşünürdü ve bunun farkındaydı: Dünyanın da bunu bilmemesi imkânsızdı. “Ecco Homo” adlı eserinde “Böyle Buyurdu Zerdüşt” hakkında şöyle yazar: “Buna benzer bir şekilde hiçbir zaman yazılmadı, hissedilmedi ve acı çekilmedi...” – Eleştiriyi ve inanırlılığı aşan bir ifade. Bu yetmiyormuş gibi, bunu bir de şu başlıklarla yazılan bölümler izler: “Neden bu kadar bilge olduğum”, “Neden bu kadar iyi kitaplar yazdığım” ve “Neden bir yazgı olduğum”. Bu bölümlerde alkolü eleştirir, yağı alınmış kakaoyu över ve kendisinin geliştirdiği dışkılama yöntemlerini tavsiye eder. “Zerdüşt”ün tunturaklı ve sisli havası tekrar su yüzüne çıkar, üstelik bu defa çok büyük boyutlarda: Cinnet olarak.

Ocak 1889’da sonu hızla yaklaştı ve onu yakaladı. Nietzsche Turin’de bir cadde üzerinde yürürken birden fenalaşarak yığılır. Düşerken feryatlarla, az önce kırbaç yemiş bir fayton atının boynuna sarılır. Nietzsche otele götürülür. Oradan Cosima Wagner’e (“Seni seviyorum Ariadne”), İtalya Kralına (“Sevgili Umberto’ m.. tüm antisemitistleri vurdurtacağım”) ve Jacob Burckhard’a (ki burada “Diyonisos” diye imza atar) kartpostallar gönderir. Burckhardt olup bitenleri anlar ve Nietzsche’nin bir arkadaşına haber verir. O da gidip onu Turin’den alır. Nietzsche bunama geçiriyordu ve bir daha sağlığına kavuşamayacaktı. Durumu günümüzde dahi iyileştirilemez olurdu: Aşırı çalışma, yalnızlık ve çektiği acılardı bundan sorumlu olan, ama en çok da ona bulaşan frengi. Bu hastalık, “beyin felcine” neden olan üçüncü evresine ulaşmıştı. Bir sanatoryumda kısa süre yattıktan sonra annesinin refakatına verilir. Nietzsche artık kendi halinde uysal biriydi ve zamanının çoğunu kasılıp kalır bir durumda geçiriyordu. Düşüncelerinin berraklaştığı bazı anlarda geçmiş hayatıyla ilgili şeyler hatırlıyor gibiydi. Bir gün birisi ona bir kitap uzattığında şöyle dedi: “Ben de iyi kitaplar yazmadım mı ?”

Annesi 1897’de öldüğünde bakımını kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche üstlendi. Nietzsche’nin emanet edilmesi gereken son insan oydu. Kız kardeşi, tanınmış bir Yahudi düşmanı ve başarısız bir öğretmen olan Bernhard Förster ile evliydi. Nietzsche onu insan olarak ve düşünceleri nedeniyle küçümsüyordu. Förster, Nueva Germania olarak adlandırdığı “ari” bir koloni kurmak üzere Sachsen’de bazı köylü ailelerini kandırıp Paraguay’a götürmüş, sonunda köylüleri dolandırıp intihar etmişti. (Nueva Germania’dan geri kalanları günümüzde de Paraguay’a gidip görmek mümkün.

“Efendi-Irk” ise bugün oradaki yerliler gibi yaşıyor ve sadece sarı saçlarından ayırt edilebiliyor.) Elisabeth Almanya’ya dönüp ağabeyinin bakımını üstlendiğinde, onu önemli bir şahsiyet yapmaya karar verdi. Nietzsche’yi alarak, bir Nietzsche Arşivi kurmak niyetiyle, Schiller ve Goethe’nin

yaşadığı kent olarak belirli bir üne sahip olan Weimar'a taşınır. Ardından onun yayınlanmamış yazıları üzerinde oynar ve onlara Yahudi düşmanlığı yansıtan ve kendisini öven unsurlar katan eklemeler yapar. (Üzerine eklentiler yapılan bu yazılar "Güç İstemi" adıyla yayınlanır. Ancak Nietzsche uzmanı Walter Kaufmann daha sonraları Elisabeth Förster-Nietzsche'nin yaptığı o saçma eklentileri ayırt etmeyi başarır ve bizlere Nietzsche'nin be en ilginç ve anlamlı kitabını gerçek tarafıyla sunar.) Nietzsche, doğasını çok doğru kehanetlerle tanımladığı yirminci yüzyılın başına kadar hayatta kaldı. O kocaman bıyıklı, üzünç verici, bezgin ifadeli ve kim olduğunu artık bilmeyen adam, 25 Ağustos 1900'de öldü. O sıralarda eserleri, tüm hayatı boyunca beklediği yankıyı buldu. Ünü çok hızlı bir şekilde yayıldı. Üzerinde etki bıraktığı ve yirminci yüzyılın önemli şahsiyetleri olan insanlar arasında Freud, Rilke, Yeats, Strindberg, O'Neil, Shaw, Mann ve Conrad da bulunuyor. Naziler onu resmi filozofları olarak ilân etmeye çalıştıklarında ve Hitler, Weimar'daki Nietzsche Arşivinin önünde Elisabeth Förster- Nietzsche'nin elini öptüğünde, çıldırmanın ve cinnetin krallığına ayak atanlar bu kez Nietzsche'nin felsefesi değil, Nazilerdi. Nietzsche açıkça şöyle dedi: "Elbette henüz, 'Alman Varlığı' coşkuna ulaşmadım. Bu 'üstün' ırkı saf tutma isteğine ise daha da uzağım. Tam tersine, tam tersine-." Nietzsche, günün birinde ünlü bir adam olacağından daima emindi, ama dünyanın, ama dünyanın kendisini nasıl biri olarak değerlendireceğini tam olarak kestiremiyordu (ve bunda da haklıydı.) "Günü birinde beni aziz ilân etmelerinden çok korkuyorum.. Ben aziz biri olmak istemiyorum, öyle olmaktansa, soytarı olmayı yeğlerim.."

Nietzsche Felsefesinin Ana Çizgileri

Nietzsche, felsefesini sistematik şekilde değil, ağırlıklı olarak aforizmalar şeklinde kaleme aldı. Düşüncelerinin çok değişik alanlara yönelmesine rağmen tutumu daima çizgisini korur. Sonuç olarak kendisiyle çeliştiği izlenimi doğar veya birbirinden farklı yorumlara neden olur. Felsefesi sadece bir takım derin irdelemelerden oluşsa da, eserlerinde bazı kelimeleri ve kavramları sıkça tekrar eder. İşte bu kelimeler ve kavramlar onun sisteminin yapı taşları olarak değerlendirilebilir.

Güç İstemi

Güç İstemi, Nietzsche'nin felsefesindeki en önemli düşüncedir. Bu düşünceyi iki kaynaktan geliştirir: Schopenhauer'in ve Eski Yunanlıların düşün hayatlarından. Schopenhauer, dünyanın çok güçlü ve kör olan tek bir istem tarafından yönetildiği şeklindeki eski doğu inancını devralmıştı.

Nietzsche, bu fikrin içindeki potansiyeli görür ve onu insan ilişkilerine uyarlar. Nietzsche, anlattığına göre, Yunan Kültürü'nü araştırırken, Yunanlıları harekete geçiren herhangi bir yararlı şey veya doğrudan bir avantajın değil, güç ve iktidar elde etmeye yönelik bir çaba olduğunu farkeder.

Nietzsche bundan, tüm insanlığın güç ve iktidar istemi tarafından yönlendirildiği sonucunu çıkarır. Ona göre, tüm eylemlerimizin temel dürtüsü işte bu enerji kaynağından beslenir. Güç istemi çoğunlukla başka birtakım şekillerde, yani şekil değiştirerek, ortaya çıkıyor, ancak daima mevcuttu.

Hıristiyanlık, öngördüğü tevazu, sevgi ve merhamet ile, görünüşe göre daima tersini iddia etmekteydi. Gerçekte bu, hastalıklı bir sapkınlıktan başka bir şey değildi. Hıristiyanlık, Romalılar'ın köle zihniyetinden doğmuş ve bu köle zihniyetini hiçbir zaman üstünden atamamıştı. Hıristiyanlık'ın güç ve iktidar istemi, sırları daha kolay anlaşılabilir güçlü kişilerin değil, köle olanların istemiydi.

Nietzsche, insanların geliştirdiği kalıpları analiz etmeye soyunduğunda, onun güç istemi çok yararlı bir araç olarak ortaya çıkar. Eskiden soylu ve saygıdeğer bir fedakarlıktan kaynaklandığı sanılan eylemler, Nietzsche tarafından hasta ve yozlaşmış eylemler olarak deşifre ediliyordu.

Ne var ki Nietzsche'nin felsefe yapma eylemi, iki itiraza yanıt vermemektedir. Eğer tek ölçek güç istemiyse, nasıl oluyor da, o istemin doğrultularına uymak istemeyen eylemler, kötünden başka bir şey olabiliyorlar ? Ve, azizlerin güç istemlerini başkaları üzerinde değil de, kendileri üzerinde uyguladıkları savı, bu düşünceyi öyle çok yönlü uygulayabilme imkânı veriyor ki, sonunda bu düşünce bizlere hemen hemen hiçbir şeyi açıklayamamaktadır. İkincisi, Nietzsche'nin güç istemi çok döngüsel bir düşünce: Evreni anlama çabamız eğer güç isteminden esinleniyorsa, o zaman Nietzsche'nin güç istemine dair tasarımı şüphesiz evreni anlama çabasından kaynaklanıyor.

Ama bırakalım, bu derin ve aynı zamanda tehlikeli fikirle ilgili son sözü Nietzsche'nin kendisi

söylesin: “Güç ve iktidar hırsı değişikliğe uğradı, ama o aynı yanardağ hâlâ yanıp duruyor; sabırsızlık ve sınırsız sevgi kurban istiyor; ve önceleri “tanrı aşkına” yapılan şeyler, şimdilerde para uğruna yapılıyor, ki, bu da en yüksek güç ve iktidar duygusu ve iyi hissetmeyi sağlıyor.” (Sabah Alacası, 204)

Bengi Dönüş

Nietzsche'ye göre, bizler şu anki varoluşumuz daima tekrar edecekmiş, ve bizler, yaşadığımız her anı sonsuza dek tekrar ve tekrar yaşamak zorunda olacaktık gibi davranmalıyız.

Aslında burada söz konusu olan şey, metafiziksel-ahlaksal bir fabldır. Ama Nietzsche ona, kendisi buna inanıyormuş gibi, çok yüksek bir değer biçmemiz gerektiği konusunda ısrar ediyordu.

Onu "bir insanın yüceliğinin formülü" olarak tasvir ediyordu.

Nietzsche, an'ın önemini aşırı derecede romantik bir üslûpla vurgulayışının, hayatı doyasıya yaşamaya dair bir uyarı olarak anlaşılmasını ister. Gelip geçici şiirsel bir fikir gözüyle bakılırsa bu düşünce belirli bir potansiyele sahip. Ama felsefi ve ahlaki açıdan yapılacak bir incelemede bu düşüncenin tutunabilirlik pek bir yanı yok. "Hayatı yoğunluğuna yaşa" şeklindeki klişe, tartışılabilir bir fikri içerse de, hiç değilse belirli bir kütleye sahiptir. Ama sonsuz geri dönüş ile ilgili düşüncenin, biraz derine inerek irdelendiğinde tamamen önemsiz olduğu ortaya çıkar. Tekrar eden yaşamlarımızdan her birini hatırlıyor muyuz ? Eğer bu mümkünse, kesinlikle, kesinlikle bizim için bazı şeyler değişirdi. Ama değilse, daha önceki varoluşlarımızın bizler için hiçbir değeri yok. Şiirsel bir görüntü, çok büyüleyici olsa dahi, eğer, Nietzsche tarafından tasarlandığı gibi, bir prensip olarak kullanılacaksa, daha fazla içeriğe sahip olmalıdır.

BENĞİ DÖNÜŞ

Nietzsche'nin üstinsanı ile Amerikan karikatür dünyasında, peleriniyle gökyüzünde uçan Süpermen arasında kesinlikle hiçbir ilişki yoktur. Eğer üstinsan Nietzsche, isim babası olduğu bu karikatür kahramanının sahip olduğu bu karikatür kahramanının sahip olduğu mizahın en azından birazına sahip olsaydı, bu kendisi için iyi olabilirdi. Clark Kent hiç değilse, dünyadaki kötülerini ve iyilerini etkisine sokmaya çalıştığı saf bir ahlakın adına çalışıyor. Nietzsche'nin üstinsanı bu tür zahmetlerde bulunmuyor bile. Onun üstinsanı için tek bir ahlaki prensip vardır: güç istemi. Ancak, Nietzsche'nin Süpermen'i, içinde en az o karikatür dünyasındaki kadar çok basit tiplerin bulunduğu bir dünyanın içinden doğuyor.

Üstinsan prototipi Nietzsche'nin dayanılmaz derecede sıkıcı, ama tehlikeli ve psikosomatik semptomları olan Zerdüşt'tür. İtiraf edilmeli ki, Zerdüşt ile ilgili hikâyeye mecazidir ve davranış kalıplarına işaret eder. Ama İsa peygamber de benzetmeler yaparak konuşurdu ve onun dağda verdiği vaazlarda da çocuksu bir yalınlık vardır. Onların derin anlamlarını idrak etmemiz ise, onlar üzerinde düşünmemize bağlıdır. Ne var ki Zerdüşt benzetmesi çocuksu bir basitliktedir, üstüne defalarca kafa patlatsanız da. Her şeye rağmen yine de önemli bir mesaj içerir. Nietzsche'nin vaazını yaptığı şey, Hıristiyanlık değerlerinin çöküşünden başka bir şey değildir: Ona göre her insan, tanrısız dünyasında, bulunduğu her eylemin tüm sorumluluğunu üstlenmelidir. Prangalara vurulmamış bir özgürlükte kendi değerlerini bulmalıdır. İster tanrısız, ister başka doğa güçleri tarafından olsun, bulunduğu eylemler için hiçbir ceza söz konusu değildir. Nietzsche bunda, 20. Yüzyıl insanının varoluşçu durumunu görüyordu. Ne yazık ki, bu tür koşullar altında nasıl davranılması gerektiği konusunda da görüşler belirmiştir. Nietzsche'ye göre, Zerdüşt'ün izlediği yol şeklinde gösterilen kuralları kendisine yön belleyecek insanlar üstinsan olacaklardı.

Böyle Buyurdu Zerdüşt'te Nietzsche kitaptaki kahramanı aracılığıyla şöyle der: “Maynun, insan için nedir ? Bir kahkaha veya acı veren bir utanç. Ve işte üstinsan için insan da böyledir: bir kahkaha veya acı veren bir utanç.” (Zerdüşt'ün önsözü 3) Başka bir yerinde şöyle buyurur: “İnsanlığın hedefi onun sonu değil, olsa olsa insanlığın en iyi örnekleri olabilir.” (Tarihin Yararı ve Zararı Üstüne, 9)

Nietzsche bu bağlamda akılsızca davranarak üstinsanını “soyluluk” ve “kan” gibi gevşek düşüncelerle birleştirir. Ama o, bunu ırkçı bir şekilde anlamamaktadır. “Güç İstemi”nde şöyle yazar.

“Sadece doğuştan ve soydan asillik vardır. (Ben burada “von” ünvanından ve Gotha takviminden (ç.n.) Doğu Almanya'da bir kent) bahsetmiyorum: Eşek olanlar için belirtme ihtiyacı duydum da)” Başka bir yerinde de şöyle der: “Platon, Pascal, Spinoza ve Goethe ‘den bahsettiğimde, onların kanının benimkinden gezdiğini biliyorum.” Nietzsche'nin gözünde bir Yunanlı, bir Fransız, bir Portekiz Musevîsi ve bir Alman, üstinsan ile aynı derecede kan bağına sahip.

Buna rağmen ırkçı lobi Nietzsche'nin üstinsanını aldı ve kendisinde yorumladı. Önce antisemitistler, sonra da faşistler işlerine gelen bölümlere atıfta bulundu. Düşüncelerinin gevşek bağı, ki Nietzsche'nin felsefi eylemi için bu tipik bir özellik, onun felaketi oldu.

Nietzsche'nin felsefesi gözden düştü, çünkü yirminci yüzyılın ilk yarısında grotesk bir şekilde kötüye kullanıldı. Bugün üstinsan hakkında, Nietzsche'nin onu anladığı şekilde konuşmak neredeyse imkânsız hale geldi. Yazılarının poetik-fragmatik özelliği kasıtlı çarpıtmalar için ne yazık ki fazlaca bir hareket alanı tanımaktadır. Çok şükür ki Nietzsche bize üstinsanı gülünesi bir konuma çekebilmenin fırsatını da tanıdı – ki bu da günümüze en uygun düşen tepkidir belki de.

-Son-

"Başka bir kitapta yeniden görüşmek dileğiyle."

Nakkal Yayıncılık – Oğuzhan Yağız